

Burgerschap: Politiker*Innen en de ernstcirkel

Nederlands-Duitse conferentie 'Freiheit und Demokratie lernen'

[Achtergrond](#) - 24 februari 2016 - Auteur: Marja Verburg

Hoe geef je les over burgerschap en democratie in een samenleving die door migratie en globalisering verandert? Aan mensen die de overheid en de media steeds vaker wantrouwen? Daarover spraken Duitse en Nederlandse docenten, wetenschappers en museummedewerkers twee dagen lang in Düsseldorf.

Nederlandse scholen zijn sinds 2006 wettelijk verplicht aandacht te besteden aan burgerschapsonderwijs. Dat besluit nam de Tweede Kamer na de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh, bang voor fragmentatie van de samenleving, legde de Utrechtse hoogleraar pedagogiek Micha de Winter uit tijdens de conferentie 'Freiheit und Demokratie lernen. Burgerschapsvorming und politische Bildung in Deutschland und den Niederlanden'.

Duitsland besteedt al sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog veel aandacht aan *politische Bildung* en *Demokratieerziehung*. Maar Nederlanders moeten daarom niet denken dat zij vooral van de Duitsers kunnen leren, zei de Duitse professor pedagogiek Hermann Josef Abs van de Universität Duisburg-Essen direct aan het begin van de conferentie. Duitsers maken ook gebruik van verfrissende Nederlandse ideeën. "De stemwijzer komt uit Nederland", zei hij. Inmiddels is de Duitse versie, de Wahl-O-Mat, ook in Duitsland een populair informatiemiddel bij verkiezingen.

Spraakverwarring

Een aantal keer heerste er spraakverwarring tussen Nederlanders en Duitsers. Dat begon al met de titel van de conferentie: is burgerschapsvorming in Nederland eigenlijk wel hetzelfde als *politische Bildung* in Duitsland? Een aantal Duitse deelnemers had een probleem met het begrip *nation*, dat Nederlanders in hun vaak Engelstalige presentaties gebruikten. In het Duits heeft dat een minder neutrale betekenis. Konden ze daar niet beter 'bevolking', 'the people' van maken?

In Nederland is vrijheid iets wat de bevolking heeft bevochten. In Duitsland is het de positieve consequentie van een fout verleden

Nederlandse deelnemers begrepen niet waar het teken * in woorden als *Politiker*Innen* voor was. Met *PolitikerInnen* worden zowel mannen als vrouwen bedoeld - een samenvoeging van *Politiker* en *Politikerinnen*. Het * is toegevoegd voor mensen die zich noch vrouw, noch man voelen, legde een Duitse workshopleidster uit. Sommige Nederlandse deelnemers grinnikten over zoveel politieke correctheid. "Maar dat is toch niet grappig", reageerde een Duitse verbaasd, "dat is juist heel belangrijk."

De begrippen vrijheid en democratie hebben in Nederland en Duitsland verschillende connotaties, legde Abs even later in een plenaire lezing uit. Die worden mede bepaald door de geschiedenis en politieke praktijk. In Nederland wordt vrijheid gezien als iets wat de bevolking heeft bevochten. In Duitsland is het de positieve consequentie van een fout verleden, aldus Abs. En waar in Nederland het verlies van vrijheid geldt als het grootste gevaar voor de samenleving, is dat in Duitsland het verlies van vrede. Dat brengt een ander perspectief op de democratie met zich mee.

Concentratiekamp

Hoe verschillen in achtergrond invloed hebben op het perspectief van Nederlanders en Duitsers, bleek tijdens een workshop van de Anne Frank Stichting. Daarin werkten conferentiedeelnemers met lesmateriaal voor (v)mbo-scholieren, waarmee die leren hoe mechanismen van uitsluiting werken. De deelnemers moesten kaartjes met probleemsituaties op een '[ernstcirkel](#)' leggen, die was ingedeeld in vlakken van 'heel ernstig' naar 'niet relevant'. Verschillende deelnemersgroepen bleven steken op een kaartje waarop een man tegen een lokale tv-zender zegt dat heel Palestina één groot concentratiekamp is. De Nederlandse deelnemers vonden de situatie van de Palestijnen erg. Maar de Duitsers vielen over het gebruik van het woord concentratiekamp - daarmee kun je Palestina echt niet vergelijken, zeiden ze.

Toch hebben Nederland en Duitsland toch vooral ook veel gemeenschappelijk als het om burgerschapsvorming gaat. Beide landen worstelen met vragen als: hoe geef je burgerschapseducatie aan nieuwkomers, migranten? En hoe bereik je jongeren in achterstandswijken en mensen die de overheid en de media niet meer vertrouwen?

Globaler perspectief

Bij burgerschapsonderwijs voor migranten moeten scholen en organisaties zich aanpassen aan de veranderingen in de samenleving, was een van de conclusies. Geschiedenislessen worden bijvoorbeeld vaak vanuit Duits of Nederlands perspectief gegeven, maar veel allochtone jongeren identificeren zich daar niet of nauwelijks mee. Maak het perspectief globaler en ga bijvoorbeeld in op het conflict in het Midden-Oosten, was het advies in een van de workshops.

Sommige Nederlandse deelnemers grinnikten over zoveel politieke correctheid.

Een beetje meer culturele diversiteit onder de deelnemers had de conferentie overigens geen kwaad gedaan, concludeerden de deelnemers, grotendeels blanke veertigers en vijftigers, zelf na twee dagen ervaringen uitwisselen.

Probleemjongeren

Probleemjongeren in achterstandswijken kun je het best benaderen met onderwerpen uit hun directe leefomgeving, is de ervaring van zowel Nederlanders als Duitsers. De aanleg van een sportveld in de buurt of het tegengaan van vandalisme op het schoolplein waren voorbeelden van onderwerpen die jongeren in de Duisburgse probleemwijk Marxloh zelf hadden bedacht in het onderwijsproject '[Jugend für Politik gewinnen](#)'.

De branchevereniging voor ambachten in Noordrijn-Westfalen steunde het [project 14Plus](#) voor jongeren op vmbo-scholen in probleemwijken, waarin burgerschapsonderwijs werd gekoppeld aan lessen over beroepsoriëntatie. Voor beide vakken heb je dezelfde competenties nodig, was het idee: gevoel voor eigenwaarde en verantwoordelijkheid, je behoeftes leren uitspreken en die van anderen begrijpen. De jongeren deden ook snuffelstages bij verschillende bedrijven om uit te vinden waar ze goed in waren. Het leidde tot minder schoolverlaters en bijna 30 procent meer jongeren die in een leerwerktraject terecht kwamen.

De tweedaagse [conferentie](#) 'Freiheit und Demokratie lernen. Burgerschapsvorming und politische Bildung in Deutschland und den Niederlanden' vond op 17 en 18 februari 2016 plaats in Düsseldorf en was georganiseerd door de [Landeszentrale für politische Bildung in Noordrijn-Westfalen](#), het [Nationaal Comité 4 en 5 mei](#), [Pro Demos - Huis voor Democratie en Rechtstaat](#) en het Duitsland Instituut Amsterdam. De conferentie vormde de afsluiting van het Duits-Nederlandse project 'Voor vrijheid - für Freiheit', dat in 2015, 70 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, was georganiseerd.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/15349/burgerschap-politikerinnen-en-de-ernstcirkel>